

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 36

Fylke: *Biskerud.*

Tilleggsspørsmål nr.

Herad: *Nye Landvær.*Emne: *Helsing, Fakten og Aitferd.* Bygdelag: *Kommunes sogn.*Oppskr. av: *Kristoffer Skolem.* Gard: *Skolem.*(adresse): *Kvittingfors.* G.nr. 18 Br.nr. 3.A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

1. "Ja" finner uttrykt ved et lite nick med hodet, ofte fulgt av et lite godlynt blunk med øynene. "Nei" kan uttrykkes ved en mere eller mindre tydelig hodevristing, kanskje forsterket ved at øyene lukkes eller serkes, så blisset litt rødt mer. "Nei" blir også tydelig gjort ved et armslag ut i lufta. Det virker mere absolutt uvisende.

2. Inntil for 30-40 år siden var det almindelig å helse på folk en måte på veien enten de var byente eller utbyente. Den som ikke gjorde det, var "kænt" på det, eller vant god folkeskikk. Nå, der er flere fremmede mennesker i møte, går skikken mere av bruk, særlig blant de unge. Men de eldre vil gjerne løpe på hatten og helse også på utbyent folk.

3. Jeg kjenner ingen fast regel for hvem som skulle helse først i slike høve. Det plei vel gjerne den som var mest i vendingen.

2

4) En tok til hatten eller lue, gjorde et smil med hodet og sa "gjemmar", "gudag" eller "gudkvell". Den andre svarte på samme vis og la gjerne til: "å, er det du som er ute og går", eller: "å, er det deg". Dette som en innledning til samtale, som det falt seg på. Kvinneens helseing var gjerne ledsaget av et smil og et overrasket eller gledelig tilrop, som: "nei er det deg" (navnet) eller liknende. Bære ble oppført til å brette eller neie høflig.

5) Fra gammelt og framover til ved lag 1900 ble alminnesmannen tydelig for dagen serbøidighet og respekt, når han helste på presten, lensmann eller sverigketspersoner med bøyning av overkroppen og ved å føre hodeplaget dyperere med en vanlig helseing. Dette gjaldt også storbonden med de rikeste og største etene: bygda. Hvis ikke storkaren gjorde mine til å ville håndhele, skulle også menigmann brette seg for å rekke fram henda.

6) Til for omlag 60-70 år siden var det ikke uvanlig at en småkårsmann holdt hatten mellom belegg nevene når han talte med embetsmann eller storbonde. Det var tegn på underdanig vördnad. Det kunne også være, at der ble slike rørsler på en loyud tanke om å stå i gjenset hos verk om mende, eller man folsiktet å oppsni en fordel.

7) Der var alltid noe stivt høytidelig og beindet over rørslene, når menigmann kom i "penckles" og stivtrage.

8) Den som kom som gjest i en heim, skulle handhele på alle i huset, også "vagnens" og gjerne bygge litt av de små og klappes den på ryggen eller over hærtuggen.

9) Å klappes folk på arsa var tegn på forståelighet og vennskap. Kvinne også bli berørt av den som ville innsmitte seg eller oppnå noe.

10) Men på kirkevei tok alltid hatten av og holdt den fram seg, når klokken hogg i og tonene fra kirketårnet ringet over dalen. Kvinnene bøyde stille hodet. Eldre folk holder ennå skikken i hevd; men blant ungdommen ser man det ikke lenger.

En skulle helst ikke være ute på åkeren, når kirkeklokken ringte til messe. Jeg kjenner ikke til noen redvane i slike høve.

11) Den som måtte lipferd på veien, skulle blotte hodet og stille seg langt ut på veiskanten, mens følget dro forbi. Den som ikke det gjorde ble "merket" som en uten verdnad for døden eller den solidne.

Skulle en brudepand var vel formens frier. Jeg kjenner ingen fast redvane i det høve.

12) Det fortelles om en mann her i bygda, som hette Timand Reine: Når han fertet kom på staur om høsten, at han når en staur var ferdig og "hattbandet" satt på, at han da gjorde et blikk for staurer og så kors-tegn frem for seg. Trolig en gjenklang fra en meget gammel skikk. Mannen levde for omkring 100 år siden.

13
"gimårn" fra morgenen til ved dages leide.
"gi dag" seiner på dagen.
"güeste" på skötider og ütover mot kveldinga
"gükvell" seiner på kvelden.
"godaften" blir yelden berükt av bygdefolk.
"günett" (godnatt) blir berükt av den som
går fra en heim (eller et milt) bortimot senge-
tid. I mange familier sier en også "günett"
när man skilles for dagen; bytskerut
eller stien, og hver går til sitt sovested.

14/ Ikke nettopp noe usönnelig; men den som
permakker seg blir gjerne ledt av, som en som
ikke følger med dagen.

15/ Jg har ikke hört om noen generelle svar.

16/ Eldre folk passer gjerne på å helse
rett etter dages tid, blant ungdom blir det
spö sagt "gümårn" eller "mårn" til alle
tider. Ved avskil spö slik "mårn da, du
går ha det -".

17/ For var det redvane å helse "sige arbe",
"sige maten", yeldnere "Gud fred." Blant
ungdom er denne talemåte forsvunne.
Enkelte eldre mennesker (religiöse) holder
ennå på skikken.

18/ Det kjenner jg ikke til.

19/ En gjest som har helst på verten uto på
túret, gjentar sin helsing også inne i túret
på vanlig vis; men jg kjenner ikke til
formlen "goddag inne og" her i bygden.

Den som ville snakke med husbond på to-
mannshand stille og gjerne bort med døra og
sette og ikke med om han ble bedt til det.

Vanlig innledning (helst i dampet tonefall) var:
„Kjennet og på snakke litt med N. d. (hus-
bonds navn). De to gikk da gjerne ut i
værelsen eller ut på trappen. Var det en hus-
bond ville gjøre litt av på, ble han bedt „være-
go, du får stikke inn“, eller liknende.

☞ i stua.

21/ Å banke på eller „pikke“ på døra blir alltid
berømt, selv blant folk i grannelaget. Det høres
med til god folkeskikk.

22/ De eller den som var inne på tydelig „kom
inn“. Den som utenfor sto skulle alltid
gi seg tid og ikke kisse fort på, på folket
innenfor fikk høre til i vursin og litt.

23/ Var den som kom inn mindre godt byent,
eller en som kom mere langveis fra ble stående
til han ble bedt „være seg sitt.“ ☞ han

24/ Katten eller hiva skulle en helst ta ut i den
åpne døra

25/ Vedkomende ble på nytt bedt om å sitte ned.

26/ Tonen og hertelaget skiftet nok farge etter hvem
det var som kom inn. Var det en man hadde
nøt i tetsstående med, eller en som var mindre
godt smykt, var høfligheten mere tydelig
korrekt.

Heilt frem med mennesker ble mitt med et vist etterhold, med en mere eller mindre tydelig indring over, hva erend den her eller hvinnene kom i. En skulle ikke sligge utyente folk for mere inn på seg, for en fikk en kjensle av hvor man hadde dem. Det så en fin hoiivisk kultur i den våre Tonen en måtte utyente mennesker med.

28/ Shikken i Tørke av stolen er gått av bruk, eller den forekommer meget sjelden. Man vil stadig gi inntrykk av at det er støvet og ustøtt i huset.

29/ Budsne gjester skulle en helst passe på å ikke ute på Tinet eller på Trammen. De ble helst velkommen te oss- eller "te gård". Var der to inngangen i huset, skulle storstuegangen eller "gænegangen" stå åpen og gjester ble bedt gå inn der.

30/ "farvel da, og takk for meg" eller "takk for nå". De ble svart "ja farvel da og takk for nå", eller "takk for du på innom".

31/ Ved avskil: "Ja, ja, nå for du (der) leve så vel da og ha det bra" & Som ved a, men mere kjensletungt og beveget i tonen. Der kunne stilferdig bli sagt til: "Gud være med deg" (dere), eller "vi sees der-opppe". I det heile var de gamle våre med å vise den tyngsel og ofte de var ved en slik avskil. De ville ikke gjøre huzen mørkere eller tyngre for den som for.

32/ Jeg har ikke hørt om at det blant alminnes folk her vært skikk å kysse ved avskil. De var for betyng til å vise sine kjensler på den måten.

34/ Vi har et uttrykk for bysso: "müledra", som vel helst er blitt brukt i en mere spøttende eller på flydning.

35- 36 og 37 Se nr. 32.

38/ "Få en, pirs" "u dyg da".

39/ Å "gå sin nese mot småbarns nese" heter i bytte nese. Er brukt og brukes av voksne.

40/ Begge foreldre kan bytte nese, og videre bestforeldre, tante og onkler, men fremere skyllt pleier ikke gå andres barn på nese.

41/ Å "støle nese" var gjerne noe bestefar og onkler hadde mors ned. De klappet barnet litt i nesetuppen og gjorde en liten vrid, og satte sin tommeltotten ut mellom "aleikepotter" og "langemann" og sa "nei nå tok jeg nese di, se her. Men du vil vel ha nese di igjen." Og så ble nesetuppen satt på ut med et lite klypp.

42/ Det ble, og blir brukt mellom foreldre og barn i samband med omfavnelser. Det heter i "gå eller gå en klem". Nærskylte eller riktig gode venner kan også gå barnet en "klem" eller "gå en klem" på den måten.

43/ Mellom byarestfolk kan det forekomme åpent, men ellers yderst ydeler mellom voksne, så noen ser det. (Se nr. 32.)

En man ble ønsket "te løkke" med en
 gardhandlet eller en annen stor ansporelse.
 Ved avsluttet kjø- eller bestilling ønsket sel-
 geren den nye eier "te løkke med dyret." Deri-
 mot skulle man ikke ønske noen "te løkke" med
 jakt eller fisketår; det mentes å ha motsatt
 eller negativ virkning.

45) Jil - "go jil", Piske - "go piske". Purre -
 "go purre". Fest og fødselsdager - "te løkke med
 dagen" (eller daen). Barns fødsel - "te løkke ^{med} den
 vesle". (barnet, ungarn). Forlovelse - "te løkke
 med forlovelsen" eller forbudselsen. Ved bryllup
 var purnene mere pise, spøkende eller høy-
 stemte.

46) Ved dødsfall var det god gammel sed å
 vise sin deltakelse mere ved et stille varmt
 håndtrykk enn ved ord. Klaustrer der ble sagt
 noen få gamle ord om et - det var trist.
 Det skulle gi så fort, eller - ja, ja, vi må nå
 en gang skilles, eller - han var lykkelig som
 slapp. Man for hørte seg også gjerne varmt
 om den avlidne hadde store merester for han
 slapp.
 Nå brukes mye det purnelle - kondoleren.

47) Der ble ikke brukt mange ord ved slike høve.
 Den avlidnes egen levende ektefelle eller mer-
 neste pårørende takket for den viste med-
 kjensle og de trøstefulle ord ved et sterkt og
 varmt håndtrykk og et så mildt lydelyg -
 "takke for det." Hvis de orket det for gråt, kunne
 de fortelle om den avlidnes siste timer,
 om det viste han (hun) så for han (hinn)
 ravnnet inn.

48
Å takke for seg på den svulmnes vegne blir ikke
brukt. Derimot er det almindelig at en av
den svulmnes nærmeste legger en krona på
bæren med takk for alt han (hinn) gav i sitt
liv. Eller man får presten til å gjøre det.

49
Vanvordning for noen kunne en gi uttrykk
for med "gjeis" eller "hånsmik". Mere rätt var
det å slippe ut en "pis" eller sin ryggen
til og klappe seg i bakenden.

50
"di" til alle kjente og nærskylte. "De" eller "Di" "Der"
til embetsmenn og offentlig personer, stor-
kaker og folk: høye ledende stillinger, og
andre man vil ære eller omhyre. De stine
formelle former for tiltale svindes imidler-
tid mer og mer og gir plass for en ukon-
vensjonell omgangstone mellom "hög" og
"låg" det vil si mellom folk flest.

51
På vidt og vilt, blir "han" og "ho" aldri
brukt om den man snakker til.